

Eddig is több metodikai modell értékű írás született, ám a szerzők körét ajánlatos szélesíteni (gondolunk itt egy-egy aktuális témához kapcsolódó civil szervezet megszólalására). Az iskolákban folyó kísérletek eredményeinek publikálása is felvállalt kötelességünk, mert ezek az írások a tartalmi, módszertani megújulást motiválják.

– Az *EU-integráció és oktatás* kapcsolatának témakörében nemzetközi tapasztalatok szemléletéről jelentettünk meg írásokat. A gyermekek esélyegyenlőségéért küzdő „civil” szervezetek tevékenységéről, tartalmi munkájáról, az emberi jogi nevelés kérdéseiről, helyzetéről Magyarországon, az EU tagállamok iskolai gyakorlatáról pl. a Waldorf-iskola, a Freinet-módszer, a Rogers-oktatás és a Montessori-oktatás témaköréből, továbbá a testi fogyatékosok esélyegyenlőségének biztosításáról.

– A *szakmai közvélemény tájékoztatása céljából* a konferenciákról, rendezvényekről előzetesen vagy utólag tájékoztató elemző módon közlünk írásokat. Ugyanez vonatkozik azokra a kiadványokra, amelyek oktatási segédanyagként figyelmet érdemelnek. Változatlanul folyamatosan közöljük a Szemle rovatban a szakmai pedagógiai fejlődést elősegítő kiadványok recenzióit. Az iskola biztonságával összefüggő gyakorlatok bemutatása is helyet kap.

– A *Módszertani Közlemények minőségének fejlesztése érdekében* az ország különböző felsőoktatási intézményében dolgozó szerkesztőbizottsági tagok és főleg a gyakorló pedagógusok aktivitására számítunk. Változatlanul felkérjük egy-egy téma szakértőjét tanulmány, esetleg műhelymunka írására (pl. az ismeretterjesztés és környezetkultúra időszerű elméleti és gyakorlati kérdéseiről). A határon túli magyar iskolák pedagógusainak publikációs lehetőségét biztosítunk.

Összegezve: A szerkesztőbizottság szándéka szerint lapunk mindenekelőtt a pedagógusok mindennapi iskolai munkáját segíti. Az oktatás megújulási, fejlődési folyamatából hatékony részt vállal folyóiratunk metodikai újdonságok közlésével, szemléletváltás alakításával olyan módon, hogy emellett ápoljuk nemzeti hagyományainkat.

Célunk az igényesen tájékozott, ismereteit állandóan bővíteni kész, az új iránt fogékony, az iskolán belül és kívül pozitívan hatni akaró tanári szemlélet folyamatos alakítása.

2009. január

Rozgonyiné dr. Molnár Emma
főszerkesztő

NANSZÁKNÉ DR. CSERFALVI ILONA

főiskolai tanár

Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola

Debrecen

Az oktatás fejlesztése és a pedagógusok tevékenysége

A közoktatás minőségének és eredményességének biztosítása és értékelése valamennyi fejlett országban az oktatáspolitikai legfontosabb céljai közé tartozik. E téma oktatáspolitikai súlyát mutatja az Európai Unió 2010-ig tartó oktatási programjának három kiemelt prioritása közül első az oktatási és képzési rendszerek minőségének és eredményességének javítása. Erre a területre a kilencvenes évek közepe óta Magyarországon is kiemelt szakmai figyelem irányul.

A közoktatás minőségének és eredményességének értékelésében kiemelkedően fontos szerepet kap a tanulmányi eredmények mérése. Erre elsősorban azokon a tudásterületeken kerül sor, amelyek az alapvető kulturális kompetenciák körébe sorolhatóak és tantárgyköri jellegűek. Azaz mind képzésük, mind használatuk valamennyi tantárgyra vagy több tantárgycsoportra is kiterjed; valamint a továbbtanulás és a munkaerőpiaci boldogulás szempontjából egyaránt meghatározónak minősülnek.

Olyan folyamatok elindítását, megerősítését tartjuk szükségesnek, amelyek elősegítik az oktatás fejlesztését. Alapvető társadalmi cél a jogállam működése, a környezet védelme, a polgárok életminőségének javítása, a kulturális javak iránti igény fenntartása és az ország nemzetközi integrációjának és felelősségvállalásának erősítése.

Az oktatás célja, hogy rugalmasan alkalmazkodjék a munkaerőpiac folyamatosan változó igényeihez, és biztosítsa a gazdaság versenyképességének fenntartásához szükséges, megújulni képes humán erőforrásokat. Biztosítsa a szolidaritás és méltányosság elveinek érvényesülését, erősítse a magyar társadalom kohézióját, szociális helyzetére, nemére, származására vagy vallására való tekintet nélkül biztosítson minden gyermek és fiatal számára döntési szabadságot és lehetőségeket. Segítse elő a Magyarországon élő kisebbségek és bevándorlók asszimilációs elvárások teljesítésétől nem függő beilleszkedését.

A közoktatás-fejlesztési stratégiájának prioritása:

- az egész életen át tartó tanulás megalapozása a kulcskompetenciák fejlesztése révén
- az oktatási egyenlőtlenségek mérséklése
- az oktatás minőségének fejlesztése
- a pedagógus szakma fejlődésének támogatása
- az információs és kommunikációs technológiák alkalmazásának fejlesztése
- az oktatás tárgyi feltételeinek javítása
- a közoktatás költséghatékonyságának és irányításának javítása

A 90-es évektől Magyarországon megerősödött a közoktatási reform folyamata, és a változások irányát befolyásolták a társadalmi elvárások is.

Az oktatási reformok sikerének feltételei:

1. A reformprogram legyen egyértelmű és követhető minden érdekelt számára.
2. A politikai érdekekkel szemben a tudomány érdekei legyenek elsődlegesek.
3. A gazdasági források jelentős része már az induláskor álljon rendelkezésre.
4. A reform már kezdetén nyerje el a pedagógusok többségének támogatását, a pedagógusok legyenek anyagilag is érdekelték.
5. A reformok ütemezése feleljen meg a realitások követelményeinek.
6. Minden változtatási törekvés rendelkezzen megfelelő társadalmi támogatottsággal.
7. A kompetenciák és a felelősség meghatározása legyen egyértelmű és követhető.
8. Biztosítani kell az eredmények hiteles mérését és értékelését a pedagógiai követelmények alapján.
9. Elengedhetetlen a korrekciós pontok és időtényezők kijelölése a reform folyamatában.
10. Az eredmények kivárásában s az általánosításban elengedhetetlen a maximális megfontoltság és türelem.

Nyilvánvaló, hogy felül kell vizsgálni, milyen mértékben ötvözhető a nemzeti tanítási hagyományok a korszerűbb elvárásokkal, másrészt felül kell vizsgálni azt is, hogy milyen módon lehetne elérni, hogy az iskola ne felerősítse, hanem tompítsa a meglévő társadalmi különbségeket, ezáltal is csökkentve az esélybeli különbségeket.

A tartalmi megújításra törekvés a közoktatás minden szintjén jelentkezik, amely azonban a közoktatásban egyfajta instabilitást, folyamatos belső mozgást eredményez. A Nemzeti Alaptanterv megnevezi a kiemelt fejlesztési feladatokat.

A magyar oktatáspolitikai felismerte, hogy az emberekbe való befektetés egyrészt a növekedés tényezője, másrészt növeli a társadalmi kohéziót is. A főbb cselekvési irányok: a foglalkoztatás elősegítése, a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása, a szegénység csökkentése, a gyermekek jólétének biztosítása, valamint a kirekesztés elleni küzdelem érvényesítése minden területen.

Az oktatási hátrányok leküzdésében négy stratégiai megközelítést alkalmazunk: a korai beavatkozást, ami az iskola előtti nevelés fontosságát hangsúlyozza; a másik a hátrányos helyzetű csoportok oktatási részvételi aktivitásának növelése; majd az iskolából való korai lemorzsolódás elleni integrált válaszok kidolgozása, valamint az egész életen át tartó tanulás előmozdítása.

Vizsgálataink alapján figyelmet fordítottunk annak a kérdésnek az elemzésére is, hogy milyen összefüggés tapasztalható az oktatás és a nemek közötti kapcsolatban.

A magyar közoktatásban a nemek közötti egyenlőség problematikája nem kap különös hangsúlyt. A nemek közötti egyenlőség kívánalmát a magyar oktatáspolitikai megvalósult gyakorlatként kezeli, és az oktatás fejlesztésekor mindkét nemre egyaránt összpontosít.

A két nem között történetileg különféle okokból alakultak ki az egyenlőtlenségek, és valamilyen formában, illetve mértékben máig fennmaradtak. Az utóbbi évtizedben kétféle változási irány is megfigyelhető. Egyrészt növekszik a lányok iskolázottsági szintje, másrészt az alapvető képességek és kompetenciák terén is javul a lányok relatív teljesítménye. A szakmaszerzésre orientált képzésben továbbra is több fiú vesz részt, de a felsőfokú képzésben megfordul a belső arány.

Az oktatás és a nemek közötti kapcsolat tekintetében három szintet különítünk el: az iskolarendszeren belüli előrehaladást, a választható és választott tanulási pályákat, a tanulmányi teljesítményt, valamint az oktatás szocializációs hatását.

Az oktatás minőségét és eredményességét a magyar oktatáspolitikai bemeneti és a kimeneti tényezőkkel segíti elő. Az előbbieket körébe tartoznak a tanítást-tanulást meghatározó tantervi programok, az írott vagy multimédiás ismerethordozók, a tanárképzési és továbbképzési programok, valamint a tanulás intézményi szintű megszervezése. Kimeneti tényezők elemei közé soroljuk a tanulmányi teljesítményt vagy a továbbtanulást és az elhelyezkedést.

Az elmúlt években növekedett az érdeklődés a minőségi oktatás fejlesztése és értékelése iránt, s a programok egyik funkciója a szervezeti tanulás és a tudáscsere segítése.

Ha megkérdezzük a diákokat, tanárokat, szülőket, vezetőket, mindenkitől hasonló válaszokat kaphatunk azzal kapcsolatban, hogy mire van szüksége a jövő emberének: kezdeményező-képességre, problémafelismerő és -megoldó képességre, kommunikációra. Ezek mind belsőleg motiváltak, komplex feladatokhoz kapcsolódnak, és összefüggenek az értékrendszerrel.

Széleskörű felmérések szerint az általános- és középiskolás tanulók többsége unalmas, rutin jellegű tevékenységgel tölti az idejét az iskolában. A tanár „tanít” és „feleltet”. Elenyésző formában fordul elő, hogy a tanulók valós problémákat elemeznek, eltérő nézeteket próbálnak szembesíteni, feltételezéseket vizsgálnak meg, új kérdéseket vetnek fel, terveznek, kitalálnak, kommunikálnak, együttműködnek, megpróbálják megérteni, hogyan működik a társadalom, s hogyan lehetne befolyásolni. Nem csoda, hogy a felmérések azt is kimutatták, hogy az iskolából kikerülő fiatalok kezdeményező-képessége, együttműködési képessége fejletlen, kevésbé tisztelik a sajátjuktól eltérő értékrendszereket, kevésbé becsülik az övéktől eltérő jellegű tehetőségeket, nemigen akarnak aktívan részt venni a társadalom alakításában.

Carl Rogers egy előadásában így vallott: A lényeges tudás nem tanítható, csak az a tanulás befolyásolja az ember viselkedését, amely felfedezésen alapul, belső igényt elégít ki, élményszerű. A tanítás eredménye vagy jelentéktelen, vagy egyenesen káros. Ha rajtam állna – mondta –, megszüntetném a tanítást, a vizsgákat, az osztályzatokat. Ha csak egy kívánságom lehetne a pedagógiával kapcsolatban – mondta más helyen –, akkor azt kívánnám, hogy a

tanárok felejtse el minden trükköt, módszert, fogást, amit a tanárképzésben a gyakorlatok során elsajátítottak, és helyette tanulóközpontú attitűddel – őszintén, elfogadóan, megértően – forduljanak a tanulóik felé!

A tanulók többsége elégedetlen az iskolával, az iskolával való elégedetlenség mértéke sokkal nagyobb, mint a „legrosszabb” munkákkal való elégedetlenségé.

Az oktatás minőségének fejlesztését meghatározza a *pedagógusok módszertani kultúrája*. Az elmúlt évek mérlegét a kitűzött célok tükrében lehet megvonni. Az első a pedagógiai innováció, az új megoldásokat kereső pedagógusok ösztönzése. Ez a célkitűzés azon az egyébként helyes feltételezésen alapult, hogy a gyakorlatban, az iskolák világában nagyon sok olyan pedagógus dolgozik, aki a régóta közvetített ismeretanyagtól, a megszabott módszerektől eltérő, új, hatékony tartalmakat, megközelítési módokat akar kipróbálni.

A második célkitűzés az oktatás tartalmi-módszertani megújítására vonatkozó innovatív pedagógusi elképzelésekhez igyekezett forrásokat teremteni pályázatokkal. A legfontosabb terjesztési eszköz maga a fejlesztő pedagógus. S a legfőbb terjeszteniivaló nem is biztos, hogy maga a fejlesztési eredmény, hanem az újító, az innovációs szándék, annak bizonyítása, hogy lehet másként, jobban, újszerűbben végezni egy-egy tantárgy, egy-egy nevelési probléma megoldását.

Az elmúlt évtized folyamatai azt mutatják, hogy a tartalmi szabályozásba túlzottan sok energiát fektetett be mind az oktatáspolitikai, mind a pedagógiai szakma. A különböző tantervek kevesebb változást eredményeznek az oktatás minőségében, hatékonyságában, mint ahogy azt korábban gondoltuk. Az oktatás minőségét, hatékonyságát sokkal inkább a módszerek fejlesztése, a módszertani eszköztár gazdagítása befolyásolja. A pedagógiai innovációnak a tartalmi fejlesztéstől a módszertani, taneszközfejlesztési tevékenység irányába kell eltolódnia.

A XXI. század tanárára egyre inkább úgy gondolunk, mint a saját szakmai fejlődésében önállóan és öntevékenyen működő értelmiségire. Ez jelentős elmozdulást jelent: kiterjeszti a tanároknak az európai oktatási rendszerekben korábban megszokott felelősségét. A minőségi oktatás nagymértékben múlik azon, hogy a tanárok képesek-e megfelelni a megváltozott elvárásoknak, ugyanakkor fontos, hogy az iskolák újra átgondolhassák alkalmazkodási stratégiájukat tágabb és szűkebb környezetük iskoláztatással kapcsolatos elvárásai iránt, fejlesztési programokat dolgozzanak ki és valósítsanak meg pedagógiai kultúrájuk emelésére.

Milyen legyen a jövő iskolája?

Itt csupán a gyakran hangoztatott, de ritkán megvalósuló cél felsorolására van lehetőség: az iskolákban az igazságosság és a kölcsönös megbecsülés légkörét kell kialakítani, a tanulást során törekedni kell a harmonikus személyiség kialakítására; az iskolának nem tantárgyakat kell tanítani, hanem fel kell készülniük a problémák felismerésére és megoldására. Úgy tűnik, a fejlesztő tanulás alapvetően önrányított. A tanárok viszont úgy vélik, ők irányítják a tanulást, s ezt az illúziót kell megszüntetni. A tanulás egyik legjobb módja a tevékenykedéssel való tanulás („akciótanulás”). Nagyobb szerepet kell kapnia a játéknak az iskolában, melyek valami fontosat modelleznek az életből.

IRODALOM

Változás és stabilitás a magyar közoktatás elmúlt 10 évében. Szerk.: Dr. Polonkai Mária. Debrecen, 2008.

Klein Sándor: Tanítás és tanulás. Budapest, Jegyzet 2008.

Bábosik István: A nevelés elméletének és gyakorlatának fejlődéstendenciái a XX. században. Új Pedagógiai Szemle 1996/5.

Nanszákné Dr. Cserfalvi Ilona: Felsőoktatás, közoktatás, innováció. Debrecen, 2008.